

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Гуманітарний інститут НУК

В.І. Білоус, І.В. Дмитриченко, М.О. Філіппських

ПРАВознавство
Методичні вказівки з навчальної дисципліни

За загальною редакцією
канд. юр. наук, доцента Дмитриченка І.В.

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2007

Білоус В.І., Дмитриченко І.В., Філіппських М.О. Правознавство: Методичні вказівки з навчальної дисципліни. – Миколаїв: НУК, 2007. – 32 с.

Кафедра правознавства

Видання містить основні положення навчальної дисципліни "Правознавство". Вміщено тематичний план, методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять, питання для самоконтролю, теми рефератів, контрольні завдання для перевірки знань студентів, список літератури і нормативного матеріалу, схеми.

Призначено для студентів неюридичних спеціальностей як денної, так і заочної форми навчання, викладачів, що викладають дисципліну "Правознавство".

Рецензент кандидат юридичних наук, професор кафедри правознавства Гуманітарного інституту НУК Коваль М.Г.

Згідно з наказом №110 від 25.04.07 "методичні вказівки публікуються в авторській редакції, і відповідальність за їх редагування несе автор".

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

В умовах сьогодення, коли активно проходять процеси формування правової держави в Україні, відбуваються суттєві зміни в чинному законодавстві, велике значення набуває підвищення правової культури населення, знання кожним свідомим громадянином законів та підзаконних актів та формування навичок з їх правильного застосування.

Слід враховувати, що бібліотечний фонд університету ще не може повністю забезпечити попит студентів в підручниках та навчальних посібниках з дисципліни "Правознавство". Крім цього, існуючі підручники містять багато застарілих норм в зв'язку з постійними змінами у чинному законодавстві.

Постійно зростає необхідність якості самостійної підготовки студентів з дисципліни "Правознавство", особливо заочної форми навчання.

Запропоновані методичні вказівки повинні вирішити ці питання і сприяти поліпшенню вивчення цієї навчальної дисципліни студентами всіх форм навчання. При їх розробці ураховане запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Як навчальна дисципліна "Правознавство" відрізняється від інших правових дисциплін своїм комплексним характером, оскільки в ній передбачено вивчення основ різних галузей законодавства України: Конституційного права, Цивільного права, Сімейного права, Трудового права тощо.

Багатоманітність та великий обсяг навчального матеріалу обумовлюють необхідність застосування графічних схем, що підвищує наочність навчання. Дана дисципліна повинна сприяти підвищенню правової культури студентів, формуванню у них належної правосвідомості, поваги до законів та інших нормативно-правових актів.

Особливістю даної дисципліни є те, що в навчальних планах різних неюридичних спеціальностей вона вивчається на різних курсах. Різний рівень загальнотеоретичної та правової підготовки студентів при цьому, безумовно, повинні враховуватись викладачами цієї дисципліни.

Основними видами вивчення дисципліни "Правознавства" є лекційний курс, семінарські заняття, самостійне вивчення окремих питань, підготовка рефератів.

Розподіл навчального часу

Розподіл навчальних годин на семестр за видами навчальних занять відповідно до навчальних планів спеціальностей здійснено таким чином:

Семестр	Всього год/кредитів	Розподіл за семестрами та видами занять				Форма атестації
		Лекц.	Практ. зан.	Інд. зан.	Сам. робота	
*1-й або 2-й	108/3	18	18	18	54	Залік або іспит **

Примітки:

*семестр визначається навчальними планами спеціальностей;

** для спеціальностей:

8.090901 "Прилади точної механіки";

7.091503 "Спеціалізовані комп'ютерні системи";

8.091401 "Системи управління і автоматики";

8.092203 "Електромеханічні системи автоматизації та електропривод" – форма атестації – залік, для всіх інших – іспит.

Мета і завдання дисципліни

Мета вивчення дисципліни – пізнання студентами основних положень і принципів законодавства України, у тому числі законодавчих актів із конституційного права, адміністративного права, цивільного та інших галузей права.

Завдання дисципліни – ознайомити студентів з основними законодавчими актами і їх правовим аналізом.

Після вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати:

положення Конституції, основних законодавчих і підзаконних актів України;

Основні норми права, що регулюють суспільні відносини між суб'єктами права України.

Уміти:

в конкретній практичній ситуації правильно застосовувати правові норми.

Мати уяву:

про подальший хід кодифікаційного процесу законодавства України.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програма змістових модулів курсу

Назва змістового модуля	Кількість		
	годин	кредитів	балів
Основи теорії держави і права. Основи Конституційного права України	18	0,5	10–20
Основи Цивільного права України. Основи Сімейного права України	36	1,0	20–30
Основи Трудового права України	36	1,0	20–30
Основи Адміністративного права України. Основи Кримінального права України	18	0,5	10–20
Разом:	108	3,0	60–100

3. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема 1. Основи теорії держави і права

Поняття й ознаки держави. Функції держави. Форми держави. Поняття й ознаки права. Джерела права. Система законодавства України. Поняття й ознаки правопорушення. Юридична відповідальність: поняття, види.

Література: [2 (р. 1), 3 (гл. 2, § 1, § 3, § 4; гл. 3, § 1–3; гл. 4 §§ 2–6; гл. 6 §§ 4–8); 4 (р.р. 4–6, 10, 23); 15 (гл. 1); 16 (р. 1); 17 (гл. 1, 2); 18 (гл. 4)].

Тема 2. Конституція України – Основний закон України

Поняття Основного закону держави. Зміст державного суверенітету України. Конституційне закріплення народовладдя та демократичного характеру держави Україна. Основні конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина України. Конституційні повноваження Верховної Ради України, Президента України, органів місцевого самоврядування, прокуратури та органів виконавчої влади України. Судова влада України.

Література: [1,3 (гл. 7); 2 (р. 2); 6 (р. 6, §§ 6–9; 13 (р. 14, § 3); 15 (гл. 2)].

Тема 3. Основи цивільного права України

Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків. Цивільно-правові відносини: поняття, елементи. Поняття і загальна характеристика цивільної правоздатності і дієздатності фізичних та юридичних осіб.

Література: [5 (р. 2, гл. 11, § 1, гл. 14 § 3); 8 (р. 3, гл. 8, 9); 16 (р. 3, гл. 5); 21 (гл. 6 §§ 1, 2)].

Тема 4. Основи сімейного права України

Поняття шлюбу, умови й порядок його укладення, підстави припинення та визнання його недійсним.

Шлюбний договір. Майнові права подружжя. Взаємні права і обов'язки батьків та дітей. Позбавлення батьківських прав. Опіка і піклування. Патронат.

Література: [3 (гл. 15 §§ 3,4); 9 (гл. 6, 10); 17 (гл. 11)].

Тема 5. Основи трудового права України

Поняття і зміст трудового договору. Умови та порядок прийняття на роботу. Переведення на іншу роботу. Підстави припинення трудового договору. Колективний договір.

Література: [3 (гл. 9 §§ 6, 8); 15 (гл. 9 §§ 3, 4)].

Тема 6. Трудова дисципліна. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність

Види дисциплінарних стягнень, порядок їх застосування. Відповідальність за появу на роботі у нетверезому стані та за прогул. Матеріальна відповідальність: поняття, умови і види. Порядок стягнення заподіяної шкоди.

Література: [3 (гл. 9 § 12, 13); 15 (гл. 9 § 9, 10)].

Тема 7. Основи адміністративного права України

Поняття й ознаки адміністративного правопорушення. Склад адміністративного правопорушення. Поняття та особливості адміністративної відповідальності. Поняття й види адміністративних стягнень. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Література: [2 (р. 9); 3 (гл. 16 § 6–8); 10 (гл. 25 §§ 1–3); 11 (гл. 17, 18); 15 (гл. 3 §§ 9–11); 17 (гл. 16)].

Тема 8. Поняття, ознаки й види злочинів

Злочини: поняття й ознаки. Види злочинів залежно від ступеня тяжкості. Склад злочину. Співучасть у вчиненні злочину.

Література: [3 (гл. 18 §§ 3–5); 12 (р. 2, 5); 13 (гл. 4,5); 15 (гл. 14 § 2–3); 17 (гл. 17)].

Тема 9. Кримінальне покарання та його види

Кримінальне покарання та його види. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Література: [2 (р. 11); 3 (гл. 18 § 9, 10); 12 (р. 16, 22); 13 (гл. 16, 22); 15 (гл. 14 § 4); 20 (гл. 15, 16, 21)].

4. ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять

Самостійна робота студентів щодо підготовки до практичних занять передбачає різні форми виконання студентами завдань викладача:

конспектування окремих нормативно-правових актів;
написання рефератів;
роботу над графічними схемами;
вирішення задач тощо.

При цьому викладач повинен постійно враховувати багаточисленні зміни в чинному законодавстві і доступність того або іншого джерела інформації для студентів. Насамперед, самостійна робота студентів повинна бути побудована на матеріалі лекцій, підручниках з "Правознавства" (бажано, щоб вони були видані не раніше ніж за 1–2 останніх роки до роботи з ними, оскільки деякі положення Цивільного права, Сімейного права, Трудового права та інших галузей права постійно оновлюються в зв'язку з прийняттям у новій редакції кодексів з окремих галузей права. Наприклад, при вивченні питань з розділу "Конституційне право України" необхідно враховувати зміни, внесені Законами України № 2777-ІУ від 07.07.2005 р. "Про внесення змін до Закону України "Про вибори народних депутатів України", № 2663 – ІУ від 16.06.2005 р., № 2222-ІУ від 08.12.2004 р. "Про внесення змін до Конституції України" тощо).

Підвищенню наочності навчання сприяє використання графічних схем, що дозволяє краще запам'ятати навчальний матеріал. Альбом схем знаходиться на кафедрі Правознавства, а також в електронному читальному залі бібліотеки НУК.

Студенти виконують реферати обсягом не менш 10–12 друкованих аркушів, які повинні містити план, відповіді на питання плану, список літератури та підпис студента.

Зміст вимог щодо написання контрольних робіт студентами заочної форми навчання доводиться деканатом ІЗДО.

Зміст практичних занять

Тема 1. Основи теорії держави й права

Поняття й ознаки держави. Поняття й види функцій держави. Форма держави. Поняття й ознаки права. Джерела права. Поняття й ознаки закону. Загальна характеристика основних галузей права України. Правова держава. Громадянське суспільство.

Методичні вказівки

При вивченні даної теми необхідно уявити сутність таких понять як: держава, державний суверенітет, внутрішні та зовнішні

функції держави, форма правління, форма територіального устрою, форма державно-політичного режиму, громадянське суспільство тощо. Студенти повинні правильно орієнтуватись в питаннях суті політичної реформи в Україні. Необхідно уміти підкреслювати свої тези прикладами з практики сучасного суспільного життя, уявити взаємозв'язок таких понять, як "держава" та "особа", "правова держава" та "громадянське суспільство" та інші.

Студентам необхідно з'ясувати відмінність держави від інших суспільних утворень, в чому полягає її виключна компетенція у порівнянні з іншими громадськими організаціями, насамперед, її право на застосування примусових заходів і наявність спеціального апарату управління та примусу (армія, поліція чи міліція, пенітенціарна система тощо).

В процесі підготовки до семінарського заняття студенти можуть користуватися графічними схемами: № 1. *Поняття і основні ознаки держави*, № 2. *Форма держави*, № 3. *Функції держави*, № 4. *Особливості формування та співвідношення органів влади в парламентській та президентській республіках*, № 8. *Правова держава, її ознаки*.

Студентам необхідно уявити відмінність правових норм від інших соціальних норм (моралі, релігійних, корпоративних тощо) що, насамперед, проявляється в їх державно-владному характері і виключному засобі забезпечення їх виконання – державному примусі. Необхідно також уміти пояснити такі поняття, як "формальна визначеність норм права", "структура правових норм", "джерела права", "закон", "підзаконні нормативно-правові акти", "система права", "галузь права" та інші.

Особливу увагу необхідно приділити уявленню таких понять як "вища юридична сила закону" та "зворотна сила закону".

При підготовці до семінарського заняття студенти можуть використовувати схеми: № 5. *Поняття, ознаки й джерела права*; № 6. *Норма права і її структура*; № 7. *Система права, система законодавства і правова система*.

Актуальний характер вивчення теми обумовлюється тими постійними змінами у правовому полі України, які набули активного характеру після початку реалізації концепції правової реформи в Україні, починаючи з 2001 року. Прийняття нових кодексів України (Кримінального, Цивільного, Сімейного, Митного, Бюджетного, Земельного та інших) обумовлено необхідністю

приведення чинного законодавства у відповідність з Конституцією України, яку було прийнято Верховною Радою України 28.06.1996 р., Законом України "Про внесення змін до Конституції України" від 08.12.2004 р.

Контрольні запитання

1. Визначте поняття держави і державного суверенітету.
2. Визначте форму держави Україна.
3. Визначте поняття і види функції держави.
4. Визначте поняття права і назвіть його ознаки.
5. Назвіть джерела права.
6. В чому полягає вища сила закону?
7. Чи має закон зворотну силу?

Реферати

1. Юридична відповідальність: поняття й види.
2. Основні теорії походження держави і права.

Література: [2 (р. 1); 3 (гл. 2 § 1, § 3–4; гл. 3 §1–3; гл. 4 §§ 2–6; гл. 6 §§ 4–8); 4 (р.р. 4–6, 10, 23); 15 (гл. 1); 16 (р. 1); 17 (гл. 1,2); 18 (гл.4)].

Тема 2. Громадянство України. Судова влада в Україні

Поняття громадянства України: поняття та підстави набуття. Умови прийняття до громадянства України. Судова влада в Україні.

Методичні вказівки

Конституція України є основним джерелом права, визначає всю систему правового регулювання. Крім цього, вона визначає основні принципи політичної діяльності, функціонування інститутів політичної системи суспільства. Вона також встановлює взаємовідносини держави з людиною на основі їх взаємної відповідальності. Саме в цьому полягають її функції: юридична, політична та ідеологічна.

При підготовці до практичного заняття необхідно уявити значення таких понять, як "зміст державного суверенітету України", "основні конституційні права і свободи громадян України", "орга-

ни влади України", "органи місцевого самоврядування України", "громадянство України", "система судів загальної юрисдикції України" та інш.

Вивчаючи питання щодо підстав набуття та умов прийняття до громадянства України, доцільно самостійно вивчити відповідні норми Закону України "Про громадянство України" № 2235-Ш від 18.01.2001 р. в редакції на час його вивчення. Особливу увагу необхідно звернути на ст.ст. 3, 5–19 цього закону.

Розглядаючи питання щодо організації судової влади в Україні, необхідно керуватись Законом України "Про судоустрій України" № 3018-Ш від 07.02.2002 р., також із всіма внесеними до нього змінами. Особливу увагу студенти мають звернути на вивчення системи судів загальної юрисдикції (4 ланки: місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та Верховний Суд України). Окремо слід зауважити, що згідно із рішенням Конституційного Суду України від 11.12.2003 р. № 20-рп/2003 утворення в системі судів загальної юрисдикції Касаційного Суду України визнано таким, що не відповідає Конституції України і тому втратило чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього рішення.

Студенти мають уявити основні засади здійснення правосуддя в Україні (ст. 129 Конституції України, ст.ст. 5–17 Закону України "Про судоустрій України").

Для підвищення наочності при вивченні матеріалу даної теми студентам пропонується використати схеми: № 9. Конституційне закріплення народовладдя в Україні; № 9-а. Громадянство України; № 10. Прийняття до громадянства України; № 10-а. Основні конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина України; № 11. Система органів виконавчої влади України; № 12. Система судів України.

Контрольні запитання

1. Чому Конституція України є юридичною базою для діючого законодавства?
2. У чому полягає специфіка конституційно-правових відносин?
3. Якими є загальні засади демократичного конституційного ладу в Україні?
4. Як набувається громадянство України?
5. Як припиняється громадянство України?

6. Які права, свободи та обов'язки називаються конституційними?

7. Яке головне завдання судової влади?

8. Назвіть види судів загальної юрисдикції України.

Реферати

1. Основні конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина України і їх реальне забезпечення.

2. Конституційно-правова реформа в Україні.

3. Зміст державного суверенітету України.

Література: [1; 6 (р. 5 § § 1–4); 7(р. 2,5); 16 (р. 2 гл. 10–12)].

Тема 3. Визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою

Порядок та умови визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Правові наслідки цих дій.

Методичні вказівки

Для підготовки до практичного заняття з цієї теми необхідно визначити специфіку цивільного права серед інших галузей матеріального права. Насамперед, широке коло учасників (суб'єктів) цивільно-правових відносин, предмет регулювання (майнові та особисті немайнові права та обов'язки), метод регулювання (юридична рівність суб'єктів цивільно-правових відносин). Необхідно також визначити багатоманітність цих правовідносин та їх постійне застосування у повсякденному житті кожної особи. Визначаючи підстави виникнення цивільних прав і обов'язків суб'єктів цивільних правовідносин, слід дати характеристику цих підстав – юридичних фактів, тобто конкретних життєвих обставин, які призводять до виникнення, зміни або припинення цивільних прав і обов'язків. Характеризуючи коло суб'єктів цивільно-правових відносин, необхідно враховувати, що крім фізичних та юридичних осіб, до них також відносяться держава Україна, територіальна громада, Автономна Республіка Крим, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

Серед об'єктів цивільно-правових відносин необхідно крім майнових, уяснити поняття особистих немайнових прав та обов'язків (наприклад, авторське право тощо). Характеристику цивіль-

ної правоздатності і дієздатності необхідно дати з урахуванням змін в чинному законодавстві.

Студентам, вивчаючи підстави визнання особи в судовому порядку безвісно відсутньою та оголошення її в судовому порядку померлою, необхідно уявити питання правових наслідків цих юридичних фактів, та обов'язковість для оголошення особи померлою її попереднього визнання безвісно відсутньою.

При підготовці до семінарського заняття з цієї теми доцільно використання *схеми № 13-а. Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків.*

Контрольні запитання

1. Що таке поняття і система цивільного права?
2. Дайте характеристику цивільного законодавства.
3. Охарактеризуйте цивільно-правові відносини.
4. Якими є суб'єкти цивільно-правових відносин, їхні властивості?
5. Що таке цивільна правоздатність і цивільна дієздатність? Коли вони виникають у фізичних і юридичних осіб?
6. Які умови і правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою та оголошення особи померлою?

Реферати

1. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичних та юридичних осіб.
 2. Визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою.
 3. Спадкування за законом і за заповітом.
- Література:* [5 (р. 2 гл. 11 § 3); 8 (р. 3 гл. 8)].

Тема 4. Поняття й види зобов'язань. Види цивільних договорів

Позовна давність. Поняття й види зобов'язань. Види цивільних договорів. Договір позики. Договір дарування. Договір купівлі-продажу. Договір майнового найму.

Методичні вказівки

Студентам необхідно уявити форми власності в Україні, які закріплені в Конституції України (державна, комунальна, приват-

на). Необхідно знати, що, крім названих форм власності, відноситься до об'єктів права власності українського народу. У зв'язку з актуальністю цього питання останнім часом, доцільно було б окремо розібрати питання права інтелектуальної власності. Студенти мають уявити поняття правочину та правовий інститут позовної давності (ст.ст. 256–258 Цивільного кодексу України), зупинення та переривання її перебігу (ст.ст. 263, 264 ЦКУ). Позитивним було б використання в ході заняття зразків позовних заяв (як негативних так і віндикаційних) та інших документів (заяви, скарги, претензійні акти тощо), що направлені на захист порушеного права власності. Теж саме стосується договорів, про які студенти повинні мати уяву. При підготовці до занять студенти можуть використовувати схеми № 13. Юридичні особи: поняття, ознаки; № 13-Б. Характеристика окремих видів цивільно-правових договорів.

Контрольні запитання

1. Визначте поняття позовної давності і назвіть її види.
2. Визначте поняття зобов'язання й правочину.
3. Назвіть види цивільно-правових договорів.
4. Характеризуйте окремі види договорів:
 - договір позики;
 - договір дарування;
 - договір купівлі-продажу;
 - договір майнового найму.

Реферати

1. Цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності.
2. Загальна характеристика договорів купівлі-продажу, оренди, дарування та позики.
Література: [8 (р. 7 гл. 21); 16 (р. 3 гл. 11–18); 19 (гл. 37, 42, 44–46, 57); 21 (гл. 31)].

Тема 5. Майнові права подружжя

Шлюбний договір. Майнові права подружжя: види власності подружжя, аліментні зобов'язання. Захист майнових прав подружжя.

Методичні вказівки

Слід зауважити, що з набранням чинності нового Сімейного кодексу України, (01.01. 2004 р.) норми якого узгоджені з нормами Цивільного кодексу України, (01.01. 2004 р.) багато норм, що регулюють шлюбно-сімейні відносини, змінилось. Наприклад, замість шлюбного контракту введено поняття "шлюбний договір", введено такі поняття, як "заручини", "патронат" тощо.

Характеризуючи шлюбний договір, необхідно звернути увагу на його відмінність від шлюбного контракту. Відзначити, в яких випадках розірвання шлюбу можливе в органах РАЦС, а коли в судовому порядку. При цьому визначити, що наявність майнового спору між подружжям не є обставиною, що не дозволяє розірвати шлюб державним органом реєстрації актів цивільного стану (ст. 106 Сімейного кодексу України). При підготовці питання про майнові права подружжя слід звернути увагу на 2 види власності подружжя: приватну особисту та спільну сумісну, а також на зміни в розмірах аліментів на дитину, залежно від її віку, внесені у законодавство останнім часом. При характеристиці взаємних прав і обов'язків батьків та дітей доцільно зважити на те, що у випадку якщо повнолітні працездатні діти потребують матеріальної допомоги в зв'язку із продовженням навчання, батьки законом зобов'язані їх утримувати до досягнення ними віку 23 років (ст. 199 Сімейного кодексу України). Студентам необхідно уяснити підстави визнання шлюбу недійсним, позбавлення батьківських прав і їх правові наслідки. При підготовці питання про опіку і піклування необхідно визначити відмінність цих понять залежно від віку неповнолітньої особи, позбавленої батьківського піклування (до 14 років – опіка, від 14 до 18 років – піклування), зміст поняття "патронат" тощо. Успішному оволодінню навчальним матеріалом з цієї теми повинно сприяти використання *схем № 14. Шлюбний договір, № 15. Майнові права подружжя, № 15-а. Визнання шлюбу недійсним.*

Контрольні запитання

1. Що може належати кожному з подружжя на правах приватної власності?
2. Що входить до спільної сумісної власності подружжя?

3. Які питання майнового характеру можуть бути передбачені шлюбним договором подружжя?

4. Чи є необхідною умовою для розгляду заяви про розлучення подружжя в державному органі РАЦС відсутність між подружжям майнових спорів?

5. Яким чином встановлюється розмір аліментних зобов'язань між подружжям?

Реферати

1. Шлюбний договір.
2. Опіка і піклування. Патронат.
3. Взаємні права і обов'язки батьків та дітей.
4. Усиновлення.
5. Позбавлення батьківських прав.
6. Майнові права подружжя.

Література: [3 (гл. 15 § 4); 9 (гл. 8,9); 21 (гл. 24)].

Тема 6. Робочий час і його види. Надурочні роботи

Робочий час і його види. Надурочні роботи: поняття, обмеження при застосуванні. Робота в вихідні й святкові дні, в нічний час; порядок застосування й компенсація за таку роботу.

Методичні вказівки

У процесі підготовки до практичного заняття з даної теми студентам необхідно мати уяву не тільки про чинне трудове законодавство, але й про перспективи його подальшого розвитку. Зокрема, їх необхідно ознайомитися з тими новаціями, які є у проекті нового Трудового кодексу України. Студенти мають звернути увагу на ті зміни у поняттях "сторони трудового договору", "форма трудового договору", "трудова книжка" та інші, які по іншому визначені у цьому проекті. Доцільно розібратися у тому, що становить зміст трудового договору, що таке колективний договір, які документи необхідно подати працівнику для прийому його на роботу. Характеризуючи підстави припинення трудовго договору, необхідно визначити їх правову основу (ст. 36 КЗпП України). Особливу увагу необхідно звернути на порядок розірвання трудового договору з ініціативи працівника (ст.ст. 38,39 КЗпП Ук-

раїни), ініціативи власника або уповноваженого ним органу (ст.ст. 40,41 КЗпП України). Студентам рекомендується уявити відмінність між поняттями "переведення працівника" та "переміщення працівника". Необхідно також розібратись, у яких випадках при розірванні трудового договору з ініціативи власника не потрібна попередня згода профспілкового комітету. Студенти також мають звернути увагу на те, які умови праці відносяться до істотних і які правові наслідки тягне за собою відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці.

Доцільно розібратися у видах робочого часу та відпочинку. При цьому студенти мають звернути увагу на відмінність оплати праці при скороченому та неповному(пропорційно відпрацьованому часу) робочому часі. Особливу увагу рекомендується звернути на види відпусток. При підготовці до семінарського заняття студенти мають можливість використовувати *схему № 16. Підстави припинення трудового договору.*

Контрольні запитання

1. Визначте поняття робочого часу і його видів.
2. Яким чином встановлюється тривалість роботи в нічний час?
3. Коли можуть застосовуватись надурочні роботи?
4. Назвіть підстави припинення трудового договору.
5. В чому відмінність переведення і переміщення на іншу роботу?

Реферати

1. Трудовий договір.
2. Щорічні відпустки.
3. Пільги, що встановлені при роботі неповнолітніх і для працюючих жінок, які мають дітей.

Література: [3 (гл. 9 § 9); 15 (гл. 9 § 6)].

Тема 7. Матеріальна відповідальність. Порядок стягнення заподіяної шкоди.

Види дисциплінарних стягнень. Відповідальність за появу на роботі у нетрезвому стані і за прогул. Матеріальна відповідальність: поняття, умови й види. Порядок стягнення заподіяної шкоди.

Методичні вказівки

Готуючись до практичного заняття з даної теми, студенти мають вивчити види юридичної відповідальності (конституційно-правова, цивільно-правова, дисциплінарна, матеріальна, адміністративна, кримінальна), звернути при цьому увагу на умови їх застосування, особливості застосування дисциплінарної (порівняти із застосуванням, наприклад, адміністративної) відповідальності. Знати види дисциплінарних стягнень та матеріальної відповідальності (повна, обмежена). Вміти пояснити, в чому полягають порушення трудової дисципліни, що пов'язані із появою особи у нетверезому стані на роботі, прогулом. Студенти мають знати порядок відшкодування матеріальної шкоди, що була заподіяна працівником підприємству, організації, установі внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх трудових обов'язків. Студентам рекомендується вивчити *схему № 17 "Матеріальна відповідальність"*.

Контрольні запитання

1. Назвіть види дисциплінарних стягнень.
2. Який термін дії дисциплінарного стягнення?
3. Визначіть умови застосування дисциплінарних стягнень за появу на роботі у нетверезому стані і за прогул.
4. Назвіть види матеріальної відповідальності й умови її застосування.
5. Яким чином здійснюється стягнення заподіяної працівником підприємству матеріальної шкоди?

Реферати

1. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність: поняття, підстави застосування, відмінність від адміністративної відповідальності.
2. Види дисциплінарних стягнень і порядок їх застосування.
3. Дисциплінарна відповідальність за прогул і за появу на роботі у нетверезому стані.

Література: [3 (гл. 9 § 13); 15 (гл. 9 § 10)].

Тема 8. Поняття й види адміністративних стягнень

Адміністративне правопорушення: поняття, склад. Поняття адміністративних стягнень. Види адміністративних стягнень. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративне правопорушення.

Методичні вказівки

У процесі підготовці до практичного заняття з даної теми студентам необхідно звернути увагу на імперативний характер дії норм адміністративного права на відміну, наприклад, від норм цивільного права. Це обумовлено, насамперед, предметом регулювання – суспільними відносинами у царині державного управління. Студенти мають уявити не тільки поняття адміністративного порушення й його ознаки, але й уміти привести приклади з практики. Під час уяснення понять "адміністративне правопорушення" та "адміністративна відповідальність" студентам необхідно вміти пояснити, в чому полягає відмінність понять "адміністративне правопорушення" та "злочин", "адміністративна відповідальність" та "дисциплінарна відповідальність". Розкриваючи питання "адміністративні стягнення", необхідно звернути увагу на формально-визначену форму винесення такого стягнення, як "попередження". Розповідаючи про адміністративне стягнення "конфіскація", треба пояснити, яке майно підлягає йому(тільки майно, що перебуває в особистій власності правопорушника, за винятком, коли це майно конфіскується при порушенні митних правил (ст.149 Митного кодексу України)). В процесі уяснення поняття адміністративної відповідальності необхідно чітко розібратись у понятті неосудності особи. Згідно із ст.20 Кодексу України про адміністративні правопорушення, " не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану". Слід також зауважити щодо особливості застосування таких адміністративних стягнень, як позбавлення спеціального права, виправні роботи та адміністративний арешт, яка полягає у тому, що означені види адміністративних стягнень не застосовуються до певних категорій громадян.

Треба також знати види заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх віком від 16 до 18 років (ст. 24-1 КпАП України). Студенти повинні мати на увазі, що чинним законодавством внесено ряд змін у адміністративно-правові чинники. Зокрема 6.07.2005р. прийнято "Кодекс адміністративного судочинства України", який набрав чинності з 01.09.2005 року. Це слід врахувати при відповіді на питання: "Порядок притягнення до адміністративної відповідальності". З метою наочності підготовки до заняття студентам рекомендується використовувати *схеми № 18. Склад адміністративного правопорушення та № 19. Види адміністративних стягнень*.

Контрольні запитання

1. Що таке адміністративне правопорушення і які воно має ознаки?
2. Що таке склад адміністративного правопорушення?
3. Дайте поняття адміністративної відповідальності.
4. Які є види адміністративних стягнень?
5. Які органи мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення?
6. Назвіть основні стадії адміністративного процесу.

Реферати

1. Адміністративна відповідальність: поняття, мета, відмінність від інших видів юридичної відповідальності.
2. Адміністративні стягнення.
3. Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Література: [3 (гл. 16 § 8); 10 (гл. 25 § 3); 11 (гл. 18)].

Тема 9. Обставини, що виключають злочинність діяння

Необхідна оборона: поняття, умови застосування, її відмінність від уявної оборони. Крайня необхідність: поняття, умови, її відмінність від необхідної оборони. Інші обставини, що виключають злочинність діяння.

Методичні вказівки

Поняття "злочин" необхідно відрізнити від поняття "адміністративне правопорушення", оскільки злочин відрізняється від адмі-

ністративного правопорушення більшим ступенем суспільної небезпечності. Наприклад, хуліганство, як грубе порушення порядку у громадських місцях більш суспільно небезпечне ніж дрібне хуліганство і т. п. Студенти мають враховувати, що за ступенем тяжкості злочини поділяються на 4 види (ст.12 Кримінального кодексу України): 1) злочини невеликої тяжкості; 2) злочини середньої тяжкості; 3) тяжкі злочини; 4) особливо тяжкі злочини.

Характеризуя кримінальну відповідальність як вимушене зазнання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених Кримінальним кодексом України обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначається обвинувальним вироком і покладається на винного спеціальними органами держави, студентам необхідно уміти на прикладах пояснити сутність і види цих обмежень. Студенти мають враховувати, що при характеристиці складу злочину суб'єктом злочину є осудна особа, яка досягла певного віку, з якого настає кримінальна відповідальність (а в адміністративному праву цей вік визначено конкретно – з 16 років). Слід уміти пояснити, за які злочини кримінальна відповідальність передбачена з 14 років, за які з 16 років і що таке спеціальний суб'єкт злочину.

Для розрізнення понять "необхідна оборона" та "крайня необхідність" студенти мають усвідомити, що є джерелом небезпеки, кому завдається шкода і коли допускається її заподіяння, яким повинен бути розмір заподіяної шкоди для обох станів, в яких вчинено діяння особою, як необхідної оборони, так і крайньої необхідності. Студентам необхідно мати уяву, у яких випадках особу, яка перевищила межі необхідної оборони, може бути притягнуто до кримінальної відповідальності (умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони та вчинення тяжких тілесних ушкоджень при перевищенні меж необхідної оборони). Характеризуючи стадії вчинення злочину, слід уміти пояснити це прикладами з практики. Теж саме стосується і характеристики видів співучасників у вчиненні злочину. Студенти мають уяснити поняття "ексцес виконання", як вчинення виконавцем злочину таких дій, які не охоплювались наміром інших співучасників у вчиненні злочину. Наочність матеріалу при підготовці до семінарського заняття з даної теми забезпечується *схемами № 20. Необхідна оборона, крайня необхідність та інші обставини, які виключають кримінальну відповідальність, № 20А. Відмінність необхідної оборони*

від крайньої необхідності, № 21. Стадії вчинення злочину та № 22. Співучасть у вчиненні злочину.

Контрольні запитання

1. Визначте поняття необхідної оборони.
2. Що таке уявна оборона?
3. Що таке перевищення меж необхідної оборони?
4. Визначте поняття крайньої необхідності.
5. Відмінність необхідної оборони від крайньої необхідності.
6. Які ще обставини, крім необхідної оборони та крайньої необхідності, виключають злочинність діяння?

Реферати

1. Стадії вчинення злочину.
2. Співучасть у вчиненні злочину.
3. Обставини, що виключають злочинність діяння.

Література: [2 (р. 11); 12 (р. 14); 13 (гл. 14); 17 (гл. 17); 20 (гл. 13)].

5. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З КУРСУ "ПРАВознавство" ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Форми проведення занять: лекції, практичні заняття, індивідуальні заняття, самостійна робота студентів.

У лекціях передбачено:

висвітлення основних теоретичних питань дисципліни;
орієнтувати студентів на коло питань, які вони мають вивчити самостійно з використанням чинного законодавства України, основні джерела правових знань;

націлення студентів на постійне підвищення своєї загальної та правової ерудиції, правової культури та загальної вихованості.

Практичні заняття повинні:

закріпити та поглибити знання студентів, отримані під час лекції;

виробити навички використання отриманих знань для вирішення конкретних життєвих ситуацій правового характеру;

ознайомити студентів із зразками правових документів (позовні заяви, скарги, договори, протоколи тощо).

Індивідуальні заняття із студентами мають:

сприяти усуненню недоліків в оволодінні студентами окремих питань дисципліни;

орієнтувати студентів на самостійну роботу (виконання рефератів, вивчення схем, робота з підручниками, текстами законів та підзаконних нормативно-правових актів тощо);

сприяти найбільш ефективному оцінюванню знань студентів шляхом їх опитування та вирішення додаткових завдань.

Самостійна робота під керівництвом викладача має:

активізувати творчу роботу студентів;

навчити студентів самостійно мислити і юридично грамотно викладати свої міркування з правових питань;

підвищення їх інтересів щодо самостійного оволодіння базовими юридичними знаннями з різних галузей права.

Організація оцінювання знань студентів

Конспекти лекцій повинні містити основні поняття та тезисний виклад теоретичного матеріалу, що розкривається у темі лекції. Перевірку та оцінювання конспектів лекцій викладач проводить після вивчення кожного модуля.

Підготовка до практичних занять проводиться у формі виконання задач, конспектування визначених викладачем законів та підзаконних нормативно-правових актів, складання схем тощо.

Самостійна робота виконується студентами у формі написання рефератів, конспектування нормативно-правових актів, вивчення матеріалу підручників з дисципліни "Правознавство". У разі потреби результати самостійного вивчення аналізуються на співбесіді студента з викладачем.

Види і форми контролю успішності студентів

П – поточний контроль, включає:

поточні контрольні роботи;

поточне тестування;

усне опитування;

захист рефератів;

виступ з повідомленнями;
перевірку наявності та систематичності ведення конспектів лекцій;

підготовки до практичних занять і виконання завдань, винесених на самостійне вивчення.

Кожен вид робіт оцінюється, виходячи з максимальної кількості балів – 5. Сума балів, які студент набрав при виконанні всіх видів робіт протягом модуля, сумується.

Мінімальна сума, яку студент повинен набрати у разі вивчення всіх елементів модуля, є умовою допуску студента до передбаченого програмою модульного (тематичного) контрольного заходу.

Якщо студент не набрав мінімальну суму балів, то він не допускається до модульного контрольного заходу і йому рекомендується набрати цю кількість балів за рахунок виконання індивідуальних завдань та поточного тестування.

М – модульний контроль, передбачає проведення модульних (тематичних) контрольних робіт:

тестові модульні контрольні роботи передбачають письмове опитування й оцінювання якості знань студента за запитанням та завданням.

Кожне тестове завдання складається з 5 частин. Кожний варіант завдання має тільки по 1 правильній відповіді. За кожну правильну відповідь нараховується по 2 бали. Таким чином, за повністю вірні відповіді студент може отримати максимальну суму балів – 10. За невірну відповідь бали не нараховуються. Виконання рефератів може оцінюватись від 5 до 10 балів.

Протягом семестру на чотирьох контрольних заходах студент може отримати від 60 до 100 балів. Студент, який отримав не менше 60 балів, за його бажанням може бути звільнений від курсового екзамену (якщо він набрав по всім модулям встановлений мінімум балів) і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку.

Пд – підсумковий контроль, передбачає проведення семестрового іспиту (для спеціальностей 8.090901, 7.091503, 8.091401, 8.092203 – заліку). Підсумкове оцінювання засвоєння навчального матеріалу може визначатись і без проведення заліку (екзамену) як інтегрована оцінка засвоєння всіх модулів.

Студент, що набрав протягом семестру необхідну кількість балів, може:

не складати екзамен або залік, і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку;

складати екзамен або залік, для підвищення свого балу.

Студент, що набрав на чотирьох модульних контрольних заходах 60 і менше балів, здає підсумковий семестровий екзамен або залік, який проводиться у письмовій формі в екзаменаційну сесію.

Студент, який не має за виконання всіх передбачених елементів модуля мінімальної суми 50 балів – до складання екзамену, заліку не допускається. Йому рекомендується набрати необхідну кількість балів за рахунок виконання індивідуальних завдань, співбесід, поточних контрольних робіт.

Критерії оцінки знань на екзамені

"Відмінно" (86–100 балів) – студент на основі базових знань понять дисципліни "Правознавство" демонструє творче осягнення матеріалу, можливості його застосування для рішення тестів, проблемних ситуацій. Безпомилково в логічній послідовності і ґрунтовно відповідає на запитання.

"Добре" (71–85 балів) – студент володіє понятійним апаратом "Правознавства", застосовує наявні знання при вирішенні тестів, але припускається логічної непослідовності або виявляє недостатньо глибоке знання навчального матеріалу.

"Задовільно" (60–70 балів) – студент запам'ятовує, осмислює понятійний апарат, основні категорії "Правознавства", виконує тестові завдання з незначними помилками.

"Незадовільно" (0–59 балів) – студент не володіє знаннями суттєвих елементів навчального матеріалу, припускається ґрубих помилок під час виконання завдань і не має достатньої підготовки для їх вирішення.

Критерії оцінки знань на заліку:

"Зараховано" – дорівнює "відмінно", "добре", "задовільно" на іспиті.

"Не зараховано" – дорівнює "не задовільно" на іспиті.

Оцінювання знань за шкалою ECTS

Оцінювання виявлених студентами знань за шкалою ECTS здійснюється таким чином:

оцінка "відмінно" (за шкалою ECTS – "A") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів сумарно набрав від 96 до 100 залікових балів; це відповідає відмінному виконанню всіх форм завдань лише з незначною кількістю помилок;

оцінка "дуже добре" (за шкалою ECTS- "B") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів дисципліни набрав суму залікових балів від 86 до 95; це відповідає виконанню завдань вище середнього рівня з кількома помилками;

оцінка "добре" (за шкалою ECTS – "C") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів набрав суму залікових балів від 71 до 85; це відповідає в загальному правильній роботі з певною кількістю помилок;

оцінка "задовільно" (за шкалою ECTS – "D") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів дисципліни набрав суму залікових балів від 60 до 70; це відповідає тому, що роботу виконано непогано, але зі значною кількістю недоліків;

оцінка "достатньо" (за шкалою ECTS – "E") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів дисципліни набрав сумарно 60 залікових балів; це відповідає задовільному виконанню мінімальних критеріїв;

оцінка "незадовільно" (за шкалою ECTS – "FX") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів дисципліни набрав суму залікових балів від 50 до 59; це означає, що йому потрібно попрацювати перед тим, як досягти мінімального критерію;

оцінка "незадовільно" (за шкалою ECTS – "F") виставляється, якщо студент протягом виконання змістових модулів дисципліни набрав суму залікових балів менш, ніж 50; це означає, що необхідна серйозна подальша робота.

6. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ПРАВознавство"

1. поняття й ознаки держави.
2. поняття й види функцій держави.
3. Форма держави: поняття, елементи.
4. поняття й ознаки права.
5. Джерела права.
6. Правові відносини: поняття, структура.
7. поняття й структура законодавства України.
8. Систематизація нормативно-правових актів: поняття, форми.
9. поняття й ознаки закону.
10. поняття й основні види підзаконних нормативно-правових актів України.
11. Система права: поняття, структура.
12. Загальна характеристика основних галузей права України.
13. Правова держава: поняття й основні ознаки.
14. Основні напрями формування правової держави в Україні.
Поняття громадянського суспільства.
15. Громадянство України: поняття, підстави набуття.
16. Умови прийняття до громадянства України.
17. Конституція України : поняття і функції. Зміст державного суверенітету України.
18. Конституційна форма правління, державного устрою і політичного режиму.
19. Конституційне закріплення народовладдя в Україні.
20. Конституційне закріплення демократичного характеру держави України.
21. Принципи виборчого права в Україні.
22. Основи конституційного права, свободи і обов'язки людини і громадянина України.
23. Конституційні повноваження Верховної Ради України.
24. Органи місцевого самоврядування України: види, компетенція.
25. Органи виконавчої влади України: види, повноваження, система.
26. Конституційні повноваження Президента України.
27. Конституційні повноваження органів прокуратури в Україні.

28. Судова влада України: поняття, функції, принципи діяльності.
29. Повноваження Конституційного суду України.
30. Система судів загальної юрисдикції в Україні.
31. Цивільне право України: поняття і система.
32. Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків.
33. Цивільно-правові відносини: поняття, ознаки, підстави виникнення.
34. Суб'єкти цивільно-правових відносин.
35. Об'єкти цивільно-правових відносин.
36. Поняття і загальна характеристика цивільної правоздатності і дієздатності.
37. Визнання громадянина безвісно відсутнім або померлим: поняття, порядок, правові наслідки.
38. Юридичні особи: поняття, ознаки.
39. Поняття власності, її види.
40. Захист прав власності громадян.
41. Позовна давність: поняття, строки.
42. Поняття й види зобов'язань.
43. Види цивільних договорів.
44. Договір позики і договір дарування.
45. Договір купівлі-продажу.
46. Договір майнового найму.
47. Поняття шлюбу, умови і порядок його укладення.
48. Шлюбний договір.
49. Підстави і порядок розірвання шлюбу.
50. Майнові права подружжя.
51. Визнання шлюбу недійсним.
52. Взаємні права і обов'язки батьків і дітей.
53. Позбавлення батьківських прав.
54. Опіка і піклування.
55. Патронат.
56. Поняття і основні джерела трудового права України.
57. Поняття й зміст трудового договору.
58. Випробування при прийнятті на роботу (поняття, мета, термін).
59. Колективний договір.
60. Умови та порядок прийняття на роботу.
61. Обов'язки власника або уповноваженого ним органу щодо

працівника до початку роботи за укладеним трудовим договором.

62. Сторони, зміст і форма трудового договору.

63. Переведення на іншу роботу. Зміна істотних умов праці.

64. Підстави припинення трудового договору.

65. Порядок припинення трудового договору з ініціативи працівника.

66. Порядок припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.

67. Робочий час і його види.

68. Тривалість роботи у нічний час. Обмеження надурочних робіт.

69. Час відпочинку. Вихідні дні. Відпустки (види, тривалість).

70. Види дисциплінарних стягнень. Порядок їх накладення і зняття.

71. Відповідальність за появу на роботі в нетверезому стані.

72. Відповідальність за прогул.

73. Матеріальна відповідальність: поняття, умови і види.

74. Порядок стягнення заподіяної шкоди.

75. Адміністративне правопорушення: поняття, ознаки.

76. Склад адміністративного правопорушення.

77. Адміністративна відповідальність: поняття та особливості.

78. Адміністративні стягнення: поняття і види.

79. Органи, уповноваженні розглядати справи про адміністративні правопорушення.

80. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності.

81. Злочини: поняття й ознаки.

82. Кримінальна відповідальність та її підстави.

83. Види злочинів залежно від ступеня тяжкості.

84. Склад злочину.

85. Необхідна оборона, затримання нападника.

86. Крайня необхідність: поняття, відмінність від необхідної оборони.

87. Стадії вчинення злочину.

88. Співучасть у вчиненні злочину: поняття, види.

89. Кримінальне покарання та його види.

90. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх.

7. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Основна література

1. Конституція України // Закон України "Про внесення змін до Конституції України". – К.: Велес, 2005.
2. Основи права України: Підручник / За ред. проф. *В.Л. Ортинського*. – Л.: Оріяна – Нова, 2005.
3. Правознавство: Підручник / За ред. *В.В. Копейчикова, А.М. Колодія*. – К.: Юрінком Інтер, 2005.
4. Загальна теорія держави і права / За ред. проф. *М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка*, проф. *О.В. Петришина*. – Х.: "Право", 2002.
5. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник у двох томах / За заг. ред. *Я.М. Шевченко*. Т.1 Загальна частина. – К.: Концерн "Видавничий дім "Ін Юре"", 2004.
6. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. професора *Ю.М. Тодики*, проф. *В.С. Журавського*. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2002.
7. Конституційне право України: Навч. посібник. – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004.
8. *Харитонов Е.О., Саниахметова Н.А.* Гражданское право Украины: Учебник. – Х.: ООО "Одисей", 2004.
9. Сімейне право України: Підручник / За ред. *Ю.С. Червоного*. – К.: Істина, 2004.
10. Адміністративне право України: Академічний курс: Підручник. У двох томах. Том 1. Загальна частина. – К.: Видавництво "Юридична думка", 2004.
11. Административное право Украины. Учебник / Под общ. ред. *С.В. Кивалова*. – Х.: "Одиссей", 2004.
12. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. *М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація*. – К.: Юрінком Інтер, 2005.
13. Уголовное право Украины: Общая часть. Учебник / Под ред. *Клименко В.А., Мельника Н.И.* – К.: Атика, 2002.

Додаткова література

14. *Керецман В.Ю., Семерак О.С.* Правознавство. Навчальний посібник. – К.: Атика, 2002.
15. Правознавство: Підручник / За ред. *В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка*. – К.: КНЕУ, 2003.
16. Правознавство: Навч. посібник / За ред. *М.В. Кравчука*. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003.
17. Основи правознавства: Навч. посібник / За ред. *С.В. Кивалова, М.П. Орзіх*. – К.: Т-во "Знання", 2001.

18. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Х.: Консум, Университет внутренних дел, 2000.
 19. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2005. Кн. 2.
 20. Уголовное право Украины. Общая и Особенная часть: Учебник / Под ред. проф. Е.Л. Стрельцова. – Х.: ООО "Одиссей", 2002.
 21. Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Кн. 1.
 22. Дмитриченко І.В., Князєв В.С. Захист прав громадян: особливості правової допомоги по деяким цивільним і сімейним справам. – М.: Атол, 2005.
 23. Адміністративне право України: Підручник / За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
 24. Ротань В.Г. и др. Научно-практический комментарий к законодательству Украины о труде. – К.: А.С.К., 2006.
 25. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий. – Х.: ООО "Одиссей", 2006.
 26. Кодекс законов о труде Украины: Научно-практический комментарий. – Х.: ООО "Одиссей", 2005.
 27. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части. Учебник. – Х.: ООО "Одиссей", 2006.
 28. Сімейне право України: Підручник / За ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
 29. Трудове право України: Академічний курс: Підручник. – К.: Вид-во А.С.К., 2004.
 30. Сімейний кодекс України. – Х.: ПП "Ігвіні", 2006.
 31. Кримінальний кодекс України. – Х.: ПП "Ігвіні", 2006.
 32. Кодекс законів про працю України. – К. Вид-во: Паливода А.В., 2006.
-

ЗМІСТ

1. Загальні відомості	3
2. Тематичний план	5
3. Зміст лекційного курсу	5
4. Практичні заняття	7
5. Методичні вказівки щодо проведення занять з курсу "Правознавство" за кредитно-модульною системою організації навчального процесу	22
6. Питання для самостійної перевірки знань та навичок студентів з навчальної дисципліни "Правознавство"	27
7. Навчально-методичні матеріали	30
